

Nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára?

525 éve került Bécs Mátyás uralmába

Vagyok, mint minden ember fenség, északfok, titok, idegenség... vélekedett magáról Ady Endre. Nemde így lehetne vélekedni Mátyás királyról is, akiről látszólag túlságosan is sokat tud a történetírás, mégis rejtély marad, különösen azon szándéka, mit keresett a Lajtán túl, miért hadakozott itt, hiszen sokkal fontosabb lett volna a déli végeken biztosítani a török ellen a határokat. Mohács szemszögéből kétségtelenül helytálló felvetni ezt a kérdést, csakhogy nem szabad elfelejteni, eleget hadakozott Mátyás a török ellen is, míg nem 1483-ban öt évre fegyverszünet jött létre, amit 1488-ban további két évre meghosszabbítottak. (Három évre szóló békét 1495-ben kötöttek, addig – mint különben békeidőben is – napirenden voltak mindkét oldalon a határvillongások, betörések.)

A történészek szerint Mátyás szabályosan kiszipolyozta az országot. Eszerint mi sem kézenfekvőbb mint a feltételezés: a magyar király újabb, gazdaságilag jobbmódú területek hódításával akarta emelni jövedelmeit, amiknek egy részét a török elleni harcra lehetett volna fordítani. Mindez persze inkább feltételezés mint tény. A tényeken túlmenően egyéb szándékokat lehet sejteni az egyébként *homo novus*-nak tekintett, s a Habsburgok részéről úgy is kezelt magyar király hódításaiban. Ifjúkorában megaláztatásban volt része prágai fogságával. III. Frigyes ugyan fiává fogadta (1463), de nem váltotta be ígértét a német-római hercegi tisztség (választófejedelem) dolgában, sőt, a tényállással szemben nem ismerte el Mátyás cseh királyságát sem. Hasonlóan személyes mellőzéseként kell kezelni, hogy 1470-ben bár áttáncolta Mátyás Bécsben a farsangot, mégsem kapott feleséget a Habsburgoktól. Végezetül nem szabad figyelmen kívül hagyni a korszellemet: Mátyás a reneszánsz legbuzgóbb terjesztője volt az Alpoktól északra fekvő területeken. Minden részletesebb taglalás nélkül úgy összegezzük, hogy Hunyadi Mátyás nem csupán terjesztette, de a reneszánsz szellemében élt, korának jellegzetes uralkodó személyisége volt. Mindazon szándék, mi bevallatlanul is foglalkoztatta, mozgatta, a személyiség kibontakoztatása, megvalósítása volt, az ő esetében a hatalom eszközeivel. A megvalósulás csillogtatásának számítható így mindaz, ami személyiségét Bécshez köti. Racionálisan élt és gondolkodott, anélkül hogy elméleti síkon kidolgozta, vagy legalább felvázolta volna távlati terveit. Nála az elmélet egybeesett a gyakorlattal.

Lássuk most már, hogyan is festett a kép, aminek kiteljesedése 1485. június 1-re datálható. Amíg a magyar uralkodó délen „elhanyagolta” a török elleni védekezést – ami természetesen a kiépített és megerősített védősáv ismeretében nem állja meg a helyét –, Csehország után a nyugati szomszédos területek hódoltatásával igyekezett minél inkább kiteljesíteni hatalmát, mintegy bizonyítva, hogy egyenrangú fél, sőt, hatalom s tekintély szempontjából túl is szárnyalja a világ életében békés, azaz passzív magatartású III. Frigyes. Mindez eléggé hosszúra nyúló vállalkozásnak bizonyult, ha meggondoljuk, hogy hét évet vett igénybe: az 1482-ben indított hadjáratok sorozata 1487-ben ért véget, és Bécs 1485. évi elfoglalása után utolsóként Bécsújhelyt is sikerült térdre kényszerítenie.

A maga nemében – különösen osztrák szemszögéből – a hódításon túlmenő idegen uralomnak minősített vállalkozás mégsem mondható bosszúhadjáratok sorozatának, erőfitaktató kényuralomnak. Pszichológiai megközelítésben nagyon is csábító azon szándék, hogy Mátyás III. Frigyes ellenében bizonyítani akart, mennyire kegyes uralkodó, hiszen mintegy kedvében járt a lakosságának. Már a különböző ostromok folyamán is kíméletesen bánt velük, mihelyt hűségére tértek a várak, városok, nyomban kedvezményekben részesítette őket.

Lássuk ezek után, hogyan játszódott le Bécs ostroma és meghódítása, előrebecsátva, hogy az akkori Bécs mintegy 20–25 ezer lakosával Köln és Prága után a Német-római Birodalom legnagyobb városának számított, míg Budát mindössze nyolcezren lakták.

Mátyás mintegy előjátékként már 1477-ben négyhónapos ostromgyűrűvel vette körül Bécset, ami valóban visszavágásnak számított, amiért III. Frigyes nem ismerte el csehországi királyságát. Mi sem lett volna természetesebb, mint hogy III. Frigyes felvonult volna városa védelmére, erre azonban nem futotta erejéből. Azokban az években a nála jóval fiatalabb, dinamikus és egyöntetűen erőfölényben lévő Mátyás a jövő emberének számított. III. Frigyes ugyan feltétlen hűségre kötelezte a Mátyás által ostromlott városokat, így Bécset is, hathatós segítséget azonban nem nyújtott nekik. Eltekintve attól, hogy egyes családok pozsonyi és pesti kapcsolataik révén befolyással voltak a város gazdasági életére, a za-

varos időkben az általános bizonytalanság mellett a kézműipar és a kereskedelem a hanyatlás jeleit mutatta, általános lett a szűkölködés. A város mérvadó polgárai tehát – részben ismerve már Mátyás „módszereit” – mintegy úgy gondolták, magyar uralom alatt sem lehet rosszabb, mint volt, nem is említve azt, mi lett volna a vége a végsőkig tartó kitérésnek a Habsburgok oldalán. Ezzel szemben meggyőződhetek róla, hogy a magyar király nem kegyetlen zsarnok, hanem szót is lehet vele érteni. Bizonyosságul szolgált erre 1483 ősze, amikor a szüretre való hivatkozással 3000 forint ellenében megengyhült a magyar király, fegyvernagyvást ígért és hagyta, hogy betakarítsák a város szőlőtermését. Közben további hanyatlást hozva a következő esztendő, egyre inkább megérett a helyzet az alkúra, amiben persze Mátyás követői is ténykedtek. 1485 tavaszára már szinte csak az időpontban kellett megállapodni a város átadása dolgában. Március 12-én a városi tanács többsége a feladás mellett határozott. Május 12-én, Jézus mennybemenetele napján nagy tömeg követelte a Habsburg helytartótól a város átadását. A város érdekeit szem előtt tartva a klérus és az egyetem képviselői közvetlen tárgyalásokba kezdtek a magyar uralkodóval. Ők dolgozták ki a kapituláció feltételeit is: a május 20-án Mátyásnak átadott szerződés-tervezet május 23-án mindkét fél elfogadta és aláírta a Stubentor előtti Szt. Miklós kolostorban. Így Mátyás kilátásba helyezte a város kiváltságainak megerősítését, a két évvel korábban megszabott szüreti váltásdíjat pedig elengedte. Mátyás nagyvonalúságára jellemzően abba is belement, hogy a város segítségért folyamodjon III. Frigyeshez, s ha ez nem érkezik meg a megállapodás napjáig, úgy a hűtlenség vétke nélkül helyezhetik sorsukat a magyar király kezébe.

Reneszánsz előkelőséggel – amiből természetesen nem hiányoztak a színházias elemek – készítették elő bevonulás napját. Mátyás ennek dolgában is nagyvonalúnak mutatkozott: tudva, milyen nagy szerepet játszott a város életében az úrnap körmenet, egy nappal előre hozta a hatalmi demonstráció napját. A bevonulást minden részletében megtervezték. Jellegzetesnek mondható, hogy a magyar király nem elrettenteni akart, sokkal inkább az elkápráztatás volt szándéka, ami sikerült is neki. Mivel helybéli szemtanú leírásából ismeretes a június 1-i nagy esemény, hitelesnek fogadható el, amit az utókorra hagyott. A már említett kapu előtt (Stubentor) reggel nyolc órakor a polgármester a városi tanács tagjai jelenlétében átadta a magyar királynak a város kulcsait. Ezt követően kezdődött a diadalmenet, amelynek előőrsét 32 élelmiszerral megrakott szekér jelentette az éhező lakosság megsegítésére. Geréb Péterrel az élen 2000 díszbe öltözött lovas következett, majd 24 teve, a török szultán ajándéka néhány hónappal korábbról. A bécsiek először láttak életükben eleven tevéket. Ezek hátára rakták egyébként a király kincsesládáit. A magyar király országainak 24 ünnepi díszbe öltözött püspöke négyszáz gyalogos és 1000 lovas kíséretében vonult a tevék mögött. Az egyházi főméltóságok után lovagolt Mátyás király legfőbb emberei kíséretében, előtte vitték az uralkodói zászlót, az arany és ezüst felségjelvényeket (címereket). Újabb ezer, ragyogóan öltözött huszár, illetve a király testőrségének 2000 tagja, – vagyis összesen 6000 fegyveres – zárta a sort. Azaz nem egészen, ugyanis legvégül – szintén a város rokonszenvének elnyerése érdekében – ezer vágómarhát hajtottak az éhínség csillapítására.

Ehelyütt kell kitérni a magyar „fanyalgás” híres ellensúlyozó kitételére a Hymnusban: *S nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára*. Szinte felesleges, mégsem árt emlékeztetni az 1823 körüli időszakra, amikor bizony más idők jártak, s Kölcsey szép irodalmi köntösbe öltöztethette a „régí dicsőséget”. Kétségtelen találó a kép, legfeljebb a *bússal* kapcsolatosan nem árt megjegyezni, hogy régies változatában s a jelen szövegösszefüggésben nem szomorút, lehangoltat jelent hanem *bősz*, *haragos* jelzőként kell értelmezni. A bécsiek kétségtelen megszenvedték Mátyás – nem is annyira ellenük, mint inkább III. Frigyes elleni – haragját, csak hogy a történelmi háttérből más vonások is kivehetők, történetesen a bosszú helyett az őszinte megbékélés szándéka, az ellenség soraiban a jövőendő szövetséges keresése. Ezek az elemek feltétlen figyelmet és kellő besorolást, vagy ha szükséges, helyreigazítást érdemelnek.

Mátyás király személyiségének, történelmi jelentőségének sok vonatkozásban átértékelését jelentette az 1982-ben a renovált Schallaburg reneszánsz kastélyban neki szentelt alsó-ausztriai tartományi kiállítás. Osztrák és magyar történészek közös vállalkozásaként a magyar uralkodó alakjához méltó bemutatónak volt. A kollégialis együttműködés eredményeként a kiállítás legnagyobb hozama az volt, hogy magyar részről nagyobb megértéssel fogadták az osztrák szemléletet, az osztrákok meg képesek, sőt, hajlandók voltak a befogadásra, egyfajta felülbírálásra. Dr. Wolfgang Stangler, az alsó-ausztriai tartományi kormányzóság kulturális részlegének megbízottja személyes beszélgetésben mondta el – amit egyébiránt írásban is kifejezésre juttatott –, mennyire tanulságos volt számára a kiállítás, hiszen – lám, lám az előítéletek – korábban amolyan kalandornak vélte Matthias Corvinust, de a kiállítás anyaga, a katalógus értekezései meggyőzték az ellenkezőjéről. Magyarozattal is szolgált. Évszázadokon át korlátlanul érvényesült Ausztriában a Habsburg-történet szemlélet, aminek értelmében eleve nem részesülhe-

tett elismerésben, pozitív megítélésben mindaz, aki az uralkodóház ellensége, ellenlábasa vagy éppen séggel vetélytársa volt. A III. Frigyes és Mátyás király közti életre szóló rivalitás meg eleve kizárta, hogy „emberibb” vonásokkal is felruházzák a magyar királyt. Mindamellet – és ez részben történeti be idegződés kérdése is – aligha várható el „hétköznapi szinten” vesztésként bármilyen módon is elfogadni, higgadtan megítélni a győztest, hiszen, ha más nem, az irigység, féltékenység aligha teszi ezt lehetővé, meg aztán árt az önhittségnek

Mátyás király „iratlanul” is cselekedte, amit belső énje diktált. Éppen ezért arra törekedett, hogy ne csupán kényszerből, hanem szívében is elfogadja uralkodójának, 1486 óta Ausztria hercegének a lakosság, mindenekelőtt a politikai vezetés. Kétségtelen, az akkori viszonyok nem kedveztek különösképpen pozitív eredmények felmutatásában; a gazdasági fejlődés nem vett lendületet, a magyar megszállást jelentő katonaság semmiképpen sem hasonlítható Mátyás alakjához. Utóbbi alátámasztására nem árt megemlíteni, hogy a király szigorúan megtiltotta katonáinak a túlkapaszkodást, a rablást, a lakosság nyomorgatását. Az idegennel nem könnyű megbarátkozni, a magyar „uralmat” pedig jóformán meg sem lehetett szokni. Ahhoz túlságosan rövidre szabták az istenek Mátyás életét. A jelek szerint még jó egészségben élte meg Bécs elfoglalását, utolsó három évében azonban mindinkább kikezdte a köszvény, olyanira, hogy sokszor még állni sem volt képes. A hálátlan utókor ugyan kevésbé elnéző, mégis figyelembe kell venni a betegség gátló hatásait Mátyás további terveinek kivitelezésében, ha ilyenekről lehet egyáltalán beszélni. Kétségtelen, nem csupán Bécsben – igaz, csak 1488-ban – megerősítette a város kiváltságait, törődött az egyetemmel, nyilvános fellépéseivel gondoskodott arról, hogy jelen legyen a közvéleményben, Bábenerbergi Lipót szentté avatását anyagilag is szorgalmazva neki jutott az érdem, hogy a már 1483-ban elfoglalt Klosterneuburgban méltó egyházi keretek között az ő jelenlétében hirdessék ki a Szentszék döntését (1485).

Mégsem szűnhetett meg a magyarokkal szembeni bizalmatlanság, habár néhány bizalmasa beválasztásával meghagyta hivatalában a város vezetését, azaz helyi szinten nem avatkozott be közvetlen az ügyvitelbe. Az újonnan létesült bécsi püspökség (1469) élére azonban Dóczy Orbán személyében magyar nevezett ki, s a Habsburg helytartó helyébe Szapolyai István személyében szintén magyar lett a tartomány királyi helytartója. Ettől függetlenül sok osztrák főúr pártolt el III. Frigyesztől és állt Mátyás pártjára, aki birtokokkal és tisztségekkel jutalmazta őket Magyarországon.

Végző fokon mégsem lehet tudni – azon túlmenően, hogy fennhatósága alá vonta szerzeményeit és mindent elkövetett természetes fia, Korvin János trónörökös-kénti elismeréséért –, mik voltak Mátyás távlati tervei. Kétségtelen, igyekezett helyreállítani a hadviselés során elpusztult vagy megrongálódott várakat, a nagy talány, Bécs további sorsa azonban nem fejthető meg továbbra sem. Némely történészek amellett érveltek, hogy Buda mellett – sőt, helyett – Bécszet akarta megtenni birodalma központjává. Egyik székhelyévé mindenképpen. Mátyás az 1885. június 1-i bevonulásától 1490. április 6-án bekövetkezett haláláig összesen 665 napot töltött Bécsben; összehasonlítva Budával, jóval többet mint ott. A vár berendezésén és némi kiépítésén, csinosításán túl azonban sok más nem maradt meg az emlékezetben. Kétségtelen, növelni akarta közvetlen a vár körüli területet, s ez arra vall, hogy nagyobb székhely kiépítésére törekedett, ellenben csúnya gyanúsításokra adott okot, hogy 1488-ban mintegy 100 ház leégett, s az 1489 hűsvétján kitört tüzvész még nagyobb károkat okozott. Habár Mátyás pénzegéllyel itt is az újjáépítést támogatta, ezen szerencsétlenségek fellépésével szintén nem lehetett növelni a magyar uralom népszerűségét.

A későbbi közép-európai integrációs tervek sorában Mátyást is szokták említeni, aki Podjebrád György mellett az elsők között lépett fel ez irányban, tények hiányában azonban nem könnyű áthaladni a feltételezések mezsgyéjén. Mátyás király alakja időbelileg is kétségtelen túlméretezett volt. Személyisége, uralkodói nagyságának kiteljesedéséhez és megszilárdításához még évtizedekre lett volna szükség. Negyvenhét évesen biztosan nem voltak kegyesek hozzá az istenek. Az idő III. Frigyesnek kedvezett, aki végző fokon túlélte valamennyi, így legnagyobb ellenfelét, Mátyást is, aki viszont egyedül maradt, s méltó utódot sem hagyhatott az utókorra. Mégis, a rejtélyek, találgatások – bármennyire tudománytalanok is – növelik azt a bűvös kört, ahol megtalálható, kitalálható lenne mint emberi, uralkodói jelenség. Nem szabad elfeledni, hogy az emberi személyiség nem mérhető kizárólag a kivitelezett tervekben, befejezett művekben, alig megnyilvánuló szándékokban. A vereségekről ne is beszéljünk. Pedig csakis így, együttesen egész az emberi személyiség, a kor, és természetesen az utókor képe is. Nekünk, magyaroknak mindazonáltal maradt Mátyás, a legendás alak, kisértő és csábító nagyság, akihez – önbecsapás nélkül – mérjük, mérhetjük késői önmagunkat.

Deák Ernő